

Čitajući Malachijevu knjigu upoznajemo bolje i zapravo do u sitnice funkciju egzorcističkog obreda i egzorcističke crkvene službe. Nema tu ni slutnje o egzorcističkoj službi Crkve u smislu Coxove sekularizirane teologije. Upravo obratno: okrećući listove ove knjige sudjeluješ, rekao bih, u aktualnom obredu egzorcizma u tradicionalnom smislu starih obrednikâ, te proživljavaš — još jednom i po tko zna koji put — napetost i užas osjećaja one bespomoćne osamljenosti kroz koju mora proći onaj pomoću kojega će opsjednuti, u ime Isusovo i u službi Crkve, biti oslobođen: talac sotone.

Osim pet dramatičnih (pri)povijesti u knjizi je sadržana i povijest obreda egzorcizma, pa sve moguće upute kako i važeći tekst samog obreda. Kad bi studij teologije obuhvaćao i pastoralnu demonologiju odnosno pripremanje za službu egzorcista (što, dakako, nije slučaj, osobito nakon što je ta služba kao »mali red« i dokinuta), ova bi Malachijeva knjiga bila pravi priručnik.

Dati sud o istinitosti svih tih (pri)povijesti što se ovdje opisuju i raspravljati o đavlu kakav se ovdje prikazuje, prešlo bi kompetencije ovako informativnog prikaza.

Ostaje, na koncu, nekakav mučan dojam, da je ova knjiga — poput mnogih u američkoj kulturi općenito — zabavljena raščlambom *pojedinačnih* pojava i razboljenošću *pojedinačnih* osoba, dok se zlo, kao društvena činjenica i kao opresivna sila u društvu (i tu nije važno da li baš osobna) uopće ne razmatra. Činjenica da se đavao u knjizi očituje ponekad u množini kao »kraljevstvo« ili »oni od kraljevstva« u tom smislu ne kazuje ništa.

PRVA HRVATSKA MORALKA

Dr. Miroslav Vulić, Antun Kačić i njegovo »Boggoslovje dillorodno« (1729), Rim, 1974.

Vladimir Merćep

Konačno nešto i iz povijesti moralne teologije u Hrvatskoj. Dolazi iz pera nekadašnjeg profesora splitske bogoslovije dra Miroslava Vulića. To je njegova doktorska disertacija o prvoj hrvatskoj moralci, koju je prikazao na teološkom fakultetu u Zagrebu 1933. godine. Za tisak ju je spremio već 1940., ali je zbog ratnih prilika tiskanje odgodio i u međuvremenu je popunio raznim dokumentima rimskih arhiva te objavio 1974. godine. Radnju je podijelio na šest logički, lijepim jezikom i laganim stilom pisanih poglavlja.

U prvom se poglavlju opisuju život i rad Antuna Kačića. Kačić se rodio u Makarskoj 1686. od stare porodice Kačića, koja se spominje među dvanaest hrvatskih plemena. Teološke nauke završio je u Rimu gdje je i zaređen za svećenika. Bio je torigrski biskup od 1721. do 1730. kad je imenovan splitskim nadbiskupom. Umro je u Splitu 1745.

Povod, godina izdanja i sadržaj *Boggoslovja dillorodnog* jest predmet drugog poglavlja. Razlog izdanja prve hrvatske moralke bilo je stanje »slovinskog« (hrvatskog) glagoljaškog klera i njegove potrebe: kler je bio neuk, nije poznavao svoje zvanje i dužnosti crkvenih propisa. Zato Kačić u uvodu svoje moralke piše: »Ne možeš se već ogovarati (duhovniče) da nisi imao načina za moći naučiti potrebna tvomu poslu, toliko božanstvenom« (54—55). Moralka je izišla u Bolonji 1729., ponajviše troškom Kongregacije za širenje vjere. Cijelu moralku Kačić je svrstao pod sakramente, i to ne uobičajenim redom, tj. nije

počeo sa sv. krštenjem, nego sa sv. redom, i time dao originalan pečat svome djelu.

Pošto je pisac dao kratki sadržaj Kačićeve moralke, prelazi na njegovu metodu; to tvori treće poglavlje Vulićeve dizertacije. Kačićeva metoda je kazuistička, kakva je bila općenito metoda moralista onoga vremena, kojoj je ipak dodao i svoje elemente, tj. kazuistiku je prozeo raznim savjetima asketsko-pobudne naravi i povjerljivim dijalogom u formi upita i odgovora tako stiliziranih da »dok čitaš Kačićevu moralku, čini ti se, kao da si pročitao živi i povjerljivi dijalog između učenika i učitelja« (68).

Četvrto je poglavlje posvećeno Kačićevu moralnom naučavanju. Ono je ispravno i solidno, izrađeno na izvorima i prvorazrednim auktorima i auktoritetima u teologiji uopće, a u moralci napose (75). Glavna oznaka toga naučavanja jest »pastoralna strana, koju je autor znao spojiti s moralnom naukom« (96). No glavno obilježje Kačića kao moraliste jest ekvilibrij. Da je to postigao, pomogli su mu, između ostaloga, samostalnost u moralnom rasuđivanju, veliko životno iskustvo i vrlo razvijeni kršćanski osjećaj.

Na pitanje: »Koji su izvori Kačićeve moralke?« — odgovara peto poglavlje Vulićeve disertacije. Tu je Kačić slobodno iskoristio ondašnje vrsne priručnike moralke, iako ih uvijek i sve nije spomenuo u bibliografiji.

Posljednje poglavlje raspravlja o utjecaju Kačićeve moralke. Bila je školski udžbenik u Zadru i u Priku; njom su se služili svećenici glagoljaši na otoku Krku, u senjskoj, makarskoj i trebinjskoj biskupiji i po ostalim mjestima; nju su upotrebljavali i svjetovnjaci; neki su pretiskavali pojedine njezine odlomke i imali je pred očima dok su pisali svoja djela. Glagoljaši su iz nje crpili svoj nauk i prema tome nauku uzgajali narod. Zanimljivo je Vulićevo iskustvo o utjecaju Kačićeve moralke. Kao župnik po raznim zagorskim krajevima Južne Hrvatske opazio je neke pučke običaje, molitve i izreke koje se podudaraju s Kačićevim naukom. I napominje »da bi se dobar dio Kačićeve moralke mogao rekonstruirati iz narodnog života.« »Istina«, nadodaje Vulić, »Kačić je te molitve, izraze i rečenice mogao i od naroda pozajmiti, ali treba priznati, da je Kačićeva moralka bila snažan čimbenik, kojemu treba pripisati uglavnom, da se je sve to u narodu sačuvalo« (125). Ako je to tako — što može više jedan pisac željeti za svoje djelo? Zato Vulić utemeljeno zaključuje: »Milovan (Kačić, o. m.) je napisao svoju neusporedivu pjesmaricu *Razgovor ugodni*, koja je više od jednoga stoljeća tješila i uzgajala naš narod i čuvala u njemu hrvatsku svijest. Njegov suplemenjak Antun Kačić napisao je još prije Starca Milovana ne manje važno djelo — moralku, koja je za više od jednog stoljeća bila 'vade mecum' hrvatskog svećenstva — pastira puka. Razlika je bila između njih, što je Starac Milovan više radio oko pučke prosvjete i osvješćenja, dok je Antun radio i pisao više oko prosvjete i osvješćenja svećenstva, naročito glagoljaša.« Stoga »unaprijed, dok se bude pisalo o starim zaslužnim muževima hrvatskog naroda, nitko neće moći prijeći preko Antuna Kačića« (140). A da se neće moći prijeći, zasluga je Vulićeva djela. I to je velika zasluga. Sigurno, netko bi možda želio pronaći još koju stvarčicu u samoj disertaciji, na pr. nešto više vijesti o samoj naobrazbi glagoljaša, hrvatskog klera općenito i o moralnim priručnicima u Hrvatskoj; poziv hrvatskim moralistima, pa i dogmatičarima da se nadaću na Kačiću kod pisanja svojih djela (jer je Kačićeva moralka imala i teritorijalni karakter, kako je to Vulić lijepo istakao, 72—73). Unatoč tim i drugim željama, Vulić nam je dao uspjele disertaciju. I bila bi velika šteta da je nije objelodanio. Sjajni lik Božjega čovjeka i kulturnog radnika Antuna Kačića, možda bi bio potpuno predan zaboravu prošlih stoljeća. Vjerojatno rijetko bi se netko sjetio da se i njega može ubrojiti među očeve hrvatskoga jezika, kako je to Vulić zajedno s literarnim historičarom Šimom Ljubićem naglasio (69).

Zahvalni smo dru Vuliću što je objavio svoju radnju, i to o vlastitu trošku i tako nas kulturno zadužio. Vjerujemo da će nas isto tako zadužiti kad nas upozna i s onim blagom, koje je godinama marno i stoga obilato pohranio u svojoj kulturnoj »torbi«, prateći i proučavajući život, običaje, sadašnjost i prošlost raznih dalmatinskih glagoljaških župa i njihovih misnika-glagoljaša.